

Pratarmė

<https://doi.org/10.51554/Coll.21.46.01>

46-asis žurnalo *Colloquia* numeris yra tarpdisciplininis, o pusė jo mokslinių straipsnių skirti Mikalojaus Konstantino Čiurlionio, kurio 145-osios mirties metinės šiemet buvo minimos, kultūrinei ir profesinei veiklai bei pasaulėžiūrai aptarti. Nida Gaidauskienė, aprėpdama platų XX a. pradžios Vilniaus kultūrinį kontekstą, aptaria Čiurlionio profesinę – muziko ir dailininko – veiklą, drauge pateikdama naujų istoriografinių faktų apie ją. Profesinę Čiurlionio savirealizaciją ji sieja su tuo metu besisteigusiu lietuvių draugijų veikla, teikusia jam galimybę eksponuoti naujus dailės kūrinius. Gaidauskienė atkreipia dėmesį į tuo metu menką Čiurlionio dailės ir muzikos kūrinių refleksiją, mažą kultūros darbininkų skaičių, menkus ir vėluojančius honorarus. Užsimezgę šiltesni bičiulystės saitai negalėjo kompensuoti materialinių reikmių, kurios aštrėjo dėl menkos paveikslų paklausos, nesumokamų žadėtų honorarų, dėl to 1909 m. lapkritį Čiurlionis išvyko į Peterburgą. Lenkų mokslininko Radosławo Okulicz-Kozaryno straipsnio išeities tašku tapo M. K. Čiurlionio 1902 m. laiškas beveik devyneriais metais jaunesniam broliui Povilui. Laidas, rašytas kaip atsakymas į jaunesniojo brolio keltus klausimus apie tapatybę ir savivoką, turi daug XIX a. pabaigai būdingų mąstymo ir jausenos aspektų. Vienas tokių – tuo metu populiari lenkų rašytojo ir dramaturgo Stanisławo Przybyszewskio sąvoka „nuoga siela“, kuri Okulicz-Kozaryną paskatino pasvarstyti apie XIX a. pabaigos arba fin-de-siècle laikotarpio dekadentizmo kultūrinį kontekstą, sąvokos vartosenos tradiciją ir Čiurlionio kultūrinio mąstymo saitus su ja. Aušra Martišiūtė-Linartienė, pasiremddama Čiurlionio kūryboje dažnu jūros vaizdiniu, atliko lyginamąjį tyrimą, kuriame Čiurlionio žodžio kūryba, laišakai, muzikos, dailės kūriniai yra lyginami su Vydūno dramose, tekstuose apie Čiurlionio kūrybą taip pat dažnu jūros vaizdiniu. Straipsnyje sukonkretinamos kompozitoriaus ir dailininko Čiurlionio bei dramaturgo, filosofo Vydūno kūrybos sąsajos, amžininkų ir vėlesnių tyrinėtojų aptartos tik pačiais bendriausiais bruožais.

Kiti trys straipsniai yra įvairios tematikos ir problematikos. Daliai Jakaitėi krikščioniškosios maldos sąvoka tapo netikėta inspiracija naujai pažvelgti į Liūnės Sutemos ir Henriko Nagio poetinių pasaulių dialogą. Tarp daugialypių semantinių maldos poezijos aspektų ypač išsiskiria „tebūnie“ maldos variacijos

Liūnės Sutemos kūryboje, ši maldos forma yra ir vienas įtaigiausių dialogo su Henriko Nagio poezija būdų, besiremiančių pagrindinėmis krikščioniškosiomis kategorijomis: nuolankiu susitaikymu, kalte ir atgaila. Birutė Avižinienė aptaria lietuvių literatūros pozicijas Valstybės radiofono programoje 1926–1940 m.: analizuojama transliuotų kūrinių atranka, radijo eteryje pristatyti populiariausi rašytojai, dėmesys teikiamas ir pačių rašytojų dalyvavimui radijo programoje. Daroma išvada, kad radiofono literatūros programa daugiausia paveikė literatūros sklaidos ir suvokimo sritis. Aušra Kundrotaitė svarsto pomirtinio poetės Juditos Vaičiūnaitės memuarinės prozos rinkinio *Mabre viešbutis* autobiografiškumo problemą. Po autorės mirties išleistame rinkinyje spausdinami anksčiau publikuoti jos tekstai, iliustruoti leidėjų parinktomis fotografijomis ir piešiniais, eilėraščių ir juodraštnių pastabų faksimilėmis, taip sukuriant naujas prasmines struktūras, keliančias autorystės klausimą, kuris ir yra svarstomas Kundrotaitės straipsnyje.

Šiame *Colloquia* numeryje spausdinamas interviu su Liepojos universiteto profesore Zanda Gūtmane paliečia kelis reikšmingus aspektus – jame svarstoma trijų Baltijos šalių literatūrų situacija, metodologiniai literatūros mokslo klausimai, lyginamieji literatūros tyrimai. Mokslininkę jos monografijos *Totalitarizmo traumų išraiškos Baltijos šalių prozoje* pasirodymo proga kalbino Artis Ostupas, interviu buvo publikuotas Latvijos kultūros portale punctummagazine.lv, į lietuvių kalbą išvertė Laura Laurušaitė.

Šiame numeryje, kaip ir visuomet, pristatomos, analizuojamos, vertinamos naujos kolegų mokslininkų monografijos: Ramunė Bleizgienė aptaria Viktorijos Daujotytės monografiją *Žemaitė: gyvenimo gramatika*, Erika Grigoravičienė – Natalijos Arlauskaitės monografiją *Nuožmi taika*, Aistė Kučinskienė recenzuoja lietuvių literatūrai svarbią knygą – Birutės Ciplijauskaitės darbų rinktinę *Tarp lituanistikos ir ispanistikos: moterys XIX–XX amžių Europos literatūrose*. Rinktinę sudarė ir iš ispanų kalbos išvertė Akvilė Šimėnienė, joje pateikiami fragmentai iš trijų feministinę kritiką reprezentuojančių Ciplijauskaitės veikalų: *Nepatenkinta moteris: Neištikimybė realistiniame romane* (1984), *Šiuolaikinis moterų romanas (1970–1985): Pasakojimo pirmuoju asmeniu tipologijos link* (1988) ir *Moteriškojo „aš“ konstravimas literatūroje* (2004), o platus rinktinėje spausdinamas Šimėnienės įvadas lietuvių skaitytoją supažindina su Ciplijauskaitės asmenybe ir veikla.

GITANA VANAGAITĖ

Foreword

<https://doi.org/10.51554/Coll.21.46.01>

The new issue of the journal *Colloquia* (No. 46) is interdisciplinary. Half of its academic articles are devoted to the cultural and professional activities and worldview of Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, whose 145th anniversary we have been celebrating this year. Nida Gaidauskienė, covering a broad cultural context of Vilnius at the beginning of the 20th century, discusses Čiurlionis's professional activities in music and art and presents new historiographical facts about them. She links artist's professional self-realization with the activities of the Lithuanian societies established at that time, which gave him the opportunity to exhibit his new works. Gaidauskienė draws attention to how little attention Čiurlionis's works received at that time, as well as to the small number of cultural workers and the low and late royalties. As a result, the warmer ties that Čiurlionis established with other artists could not compensate for the material needs, which grew deeper by the low demand for paintings and the unpaid royalties. That is why in November of 1909 Čiurlionis left for St. Petersburg, Russia.

The starting point of the article by the Polish scholar Radosław Okulicz-Kozaryn was M.K. Čiurlionis's letter written in 1902 to his younger brother Povilas. The letter, written in response to questions raised by the brother, nine years younger than the artist, about identity and self-awareness, contains many aspects characteristic of the late 19th-century milieu. One of them was the then popular Polish writer and playwright Stanisław Przybyszewski's concept of the "naked soul," which led Okulicz-Kozaryn to consider the cultural context of the decadence of the 19th century, or *fin de siècle*, the tradition of the use of the concept and the links of Čiurlionis's cultural thought with it.

Aušra Martišiūtė-Linartienė, using the image of the sea often found in Čiurlionis's and Vydūnas's works, compared the former's literary works, letters, music and paintings with the dramas and texts about Čiurlionis's works of the latter. The article analyzes the connections between the works of the composer and artist Čiurlionis and the playwright and philosopher Vydūnas, noticed and described by their contemporaries and later, by the researchers in a very general way.

The other three articles examine various topics and issues. For Dalia Jakaitė the concept of Christian prayer became an unexpected inspiration to take a fresh look at the dialogue between the poetic worlds of Liūnė Sutema and Henrikas Nagys.

Among the many semantic aspects of prayer poetry, the variations of “thy will be done” in Liūnė Sutema’s works stand out. This form of prayer functions as one of the most persuasive ways of dialogue with the poetry of Henrikas Nagys, based on the main Christian categories: humble reconciliation, guilt, and repentance.

Birutė Avižinienė analyzes the position of Lithuanian literature in the State Radio Broadcast “Valstybės radiofonas” in 1926–1940: the selection of works, the most popular writers aired on the radio and the participation of the writers themselves in the radio programs. She concludes that the literary radio program had mainly affected the areas of literature dissemination and its perception.

Aušra Kundrotaitė examines the problem of autobiography in the posthumous collection of memoirs, *Mabre viešbutis* [*Mabre Residence Hotel*] by Judita Vaičiūnaitė. The poet’s collection includes previously published texts illustrated with photographs and drawings selected by the publishers, facsimiles of poems and drafts, creating new semantic structures that raise the issue of authorship, discussed in Kundrotaitė’s article.

The interview with Prof. Zanda Gūtmane of the University of Liepāja (Latvia) touches on several significant aspects. It discusses the situation of literature in the three Baltic States, methodological issues of literary science and comparative literature research. Artis Ostups interviewed Professor on publication of her monograph, *The Manifestation of Trauma of Totalitarianism in Baltic Prose* (*Totalitārisma traumu izpausmes Baltijas prozā*). The interview appeared on the Latvian online magazine for literature and philosophy, *Punctummagazine.lv*. Laura Laurušaitė translated it into Lithuanian.

As usual, *Colloquia* presents, analyzes and evaluates new books of fellow scholars. Ramunė Bleizgienė writes about Viktorija Daujotytė’s monograph, *Žemaitė: Gyvenimo gramatika* (*Žemaitė: The Grammar of Life*); Erika Grigoravičienė examines Natalija Arlauskaitė’s book, *Nuožmi taika* (*Fierce Peace*); and Aistė Kučinskienė reviews a very important book for the Lithuanian literature—Birutė Ciplijauskaitė’s collection of works, *Tarp lituanistikos ir ispanistikos: moterys XIX–XX amžių Europos literatūrose* (*Between Lithuanian and Spanish Studies: Women in 19th–20th Century European Literature*). The collection was composed and translated from Spanish by Akvilė Šimėnienė. It contains excerpts from three of Ciplijauskaitė’s studies representing feminist critique: *Dissatisfied Woman: Infidelity in a Realistic Novel* (1984), *Contemporary Women’s Novel (1970–1985): Towards a Typology of a First-Person Narrative* (1988), and *Constructing Female First-Person Narration in Literature* (2004). Šimėnienė’s comprehensive article introduces the Lithuanian reader to Ciplijauskaitė’s personality and research.